

mesnės analogijos pastebimos vadinamosios "Lūžitėnų kultūros mozarų-varmijos grupės" srityje, buvusiuose Rytprūsiniuose [22, p. 217-219] ir Milogrado kultūros teritorijoje pietų Baltarusijoje [4, p. 42-54].

LITERATŪRA

1. Митрофанов А.Г. К истории населения Средней Белоруссии в эпоху раннего железа. Автореф. канд. дис. Л., 1955.
2. Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A. Lietuvos archeologijos bruožai. V., 1961.
3. Lietuvių etnogenezė. V., 1987.
4. Мельниковская О.Н. Племена Южной Белоруссии в раннем железном веке. М., 1967.
5. Седов В.В. Славяне Верхнего Поднепровья и Подвинья. М., 1970.
6. Урбанавичюс В.Ф. Захоронения в воде: находки и интерпретация // Археология и история Пскова и Псковской земли. Тезисы докладов. Псков, 1987.
7. Александров А.А. Неуловимый погребальный обряд // Археология и история Пскова и Псковской земли. Тезисы докладов. Псков, 1988.
8. Jaskanis J. Obrządek pogrzebowy zachodnich białych w schyłku starożytności (I-V w.n.e.). Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1974.
9. Vėlius N. Senovės baltų pasaulėžiūra. V., 1983.

10. Szukiewicz W. Cmentarzysko neolityczne w Łankiskach pod Naczą w pow. Lidzkim, gub. Wileńska // Pamiętnik Fizyograficzny. 1916. T. 23.
11. Kulikauskas P. Paveisininkų, Lazdijų raj., piliakalnis ir jo tyrinėjimai // Istorija. 1970. T. 11.
12. Kulikauskas P. Panemunių dzūkai ir jotvingiai // Panemunių dzūkai. V., 1970.
13. Kulikauskas P. Užnemunės piliakalniai I-XIII amžiuje. V., 1982.
14. Grigalavičienė E. Brūkšniuotosios keramikos lokaliniai variantai Lietuvoje // MADA. 1989. T. 3(108).
15. Лухтан А.Б. Восточная Литва в I тысячелетии до н.э. Автореф. канд. дис. М., 1990.
16. Merkevičius A. Žalvario - ankstyvojo geležies amžiaus laidojimo paminklai ir pagrindiniai laidosenos bruožai Lietuvoje (išskyrus Pajūrio ruožą) // Aktualūs kultūros paminklų tyrinėjimų uždaviniai. V., 1988.
17. Luchtanas A. Žvalgomieji tyrinėjimai Kernavėje ir jos apylinkėse // ATL 1988 ir 1989 metais. V., 1990.
18. Tarasenka P. Priešistorinė Lietuva. Kaunas, 1927.
19. Tarasenka P. Gimtoji senovė. Šiauliai, b.m.
20. Tarasenka P. Lietuvos archeologijos medžiaga. Kaunas, 1928.
21. Tarasenka P. Apeiginiai Lietuvos piliakalniai // Židinys, 1934. Nr. 11.
22. Okulicz J. Pradzieje ziem pruskich od późnego paleolitu do VII w.n.e. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1973.

EARLY IRON AGE CEMETERY IN KERNAVĖ

ALEKSIEJUS LUCHTANAS

SUMMARY

Burial monuments of the Stroked Pottery Culture have been almost unknown until recently. During the excavations in Kernavė (the Širvintos distr.) in the Pajauta valley in 1989-1990, settlements dating from different ages were investigated and a number of cremated graves were discovered. The Kernavė burial ground is located on a hillock on the bank of the Neris river, within the territory of neglected settlements of the Stone and Early Bronze ages. An area of 450 m² was investigated and 5 well-preserved cremated graves were uncovered. The burial was very diverse: there were cremated graves in stone constructions (Fig. 1), stroked urns of clay (Fig. 2), and simple pits (Fig. 3). According to an urn, characteristic of the 1st millennium B.C., the shrouds and stratigraphy of the graves, the Kernavė burial ground is dated to the Early Iron Age, most probably 3rd-2nd centuries B.C.

Similar graves, located near Kernavė in Samuliava (the Kaišiadorys distr.) and Mitkiškės (the Trakai distr.) were described in the works of P. Tarasenka in the 3rd decade of the twentieth century. Close analogies come from the borders of the area of the Stroked Pottery Culture: graves in Paveisininkai (the Lazdijai distr.) and Lankišškės (Byelorussia).

ILLUSTRATIONS

- Fig. 1. Kernavė burial-ground. Cremated grave No 4
 Fig. 2. Kernavė burial-ground. Cremated grave No 3 of stonemounds
 Fig. 3. Kernavė burial-ground. Urn of grave No 5 in situ

DEGINTINIŲ KAPŲ IŠ KERNAVĖS PAJAUTOS SLĖNIO ANTROPOLOGINĖ ANALIZĖ

RIMANTAS JANKAUSKAS

Kremuotų kaulų tyrimo problemos nagrinėtos daugelio autorių, tačiau tokių darbų Lietuvoje iki šiol nebuvo. Literatūroje nurodoma, kad degintų kapų tyrimo rezultatai negali prilygti griautinių kapų tyrimams [1]. Tokių tyrimų sudėtingumą sąlygoja tai, kad kaulai būna ne tik fragmentiški ir blogiau išlikę, bet ir netekę

labai svarbių antropologinei ekspertizei detalių, termiškai pakitę, deformuoti (be to keičiasi ir histologinė kaulo struktūra), labai smulkiai fragmentuoti bei neretai tirti tenka labai nedidelį kiekį.

Ekspertiškai nustatyta, kad žemiausia kremacijos temperatūra, kai ima byrėti dantų

vainikai, yra apie 700°C, o dažnai ji siekia 1000°C [2]. Apskritai priimta kaulų sudegimo laipsnį skirstyti į 5 stadijas [3]: 1) dalinis apdegimas ir perdegimas, 2) silpnas perdegimas - kaulai mažai deformuoti, tamsios spalvos, 3) vidutinis perdegimas - didesnis epifizų susitraukimas ir deformacija, spalva pilka, 4) stiprus perdegimas - kaulai labai deformuoti, trapūs, spalva gelsva ar šviesiai pilka, 5) labai stiprus perdegimas (sudegimas) - visiškai išdeges organinis matriksas, smulkūs trapūs fragmentai, spalva kreidinė ar balta.

Esant tokioms sąlygoms, antropologo užduotis būna atsakyti į tokius klausimus:

1. Kelių asmenų kaulai degintiniame kape?
2. Kokia asmens (asmenų) lytis?
3. Asmens (asmenų) amžius?
4. Koks asmens (asmenų) ūgis ir kiti individualūs požymiai?

Atsakymai į šiuos klausimus, be antropologinės ir demografinės informacijos, archeologui gali suteikti papildomų duomenų apie laidojimo papročius.

Šiame rašinyje pateikiame iš Kernavės Pajautos slėnio pirmųjų degintinių kapų kaulų, tyrinėtų 1989-1990 m., analizės rezultatus. Tirdami rėmėmės N.G. Gejvall'o (lyties diagnostika) bei J. Strzałko, J. Piontek'o ir A. Malinowski'o (lyties diagnostika, ūgis) metodikomis [1].

Palaidojimas Nr. 1. Sudegimo laipsnis 3-4. Pavyko identifikuoti kaukolės skliauto fragmentus, 3 pastoviųjų dantų šaknis, dubenkaulių fragmentus, šlaunikaulių kaklus ir galvas, šlaunikaulio distalinį galą. Likę fragmentai neidentifikuoti. Palaikai priklausė 7-15 m. (7-8 m.?) vaikui.

Palaidojimas Nr. 2. Sudegimo laipsnis 3-4. Smulkūs fragmentai, kurių identifikuota kaktikaulio centrinės dalies, pakauškausio žvyno fragmentai, kairio smilkinkaulio uolinė dalis, dešinio sėdynkausio fragmentas, kairio šlaunikaulio mažasis gūbrys, juosmens slankstelių kūnų fragmentai. Palaikai galėjo priklausyti 2 asmenims: suaugusiam (adultus-maturus, 30-50 m.), žemo ūgio (161-165 cm) vyrui, kiek jaunesnio amžiaus moteriai.

Palaidojimas Nr. 3. Sudegimo laipsnis įvairuoja nuo 2 iki 4. Identifikuota kaukolės skliauto fragmentai, skruostikaulis, apatinio žandikaulio dalys, kaklo slankstelių kūnai (tarp jų antras slankstelis), rankų ir kojų kaulų diafizių fragmentai. Palaikai vieno asmens, moters (su-

tampa 6 požymiai), amžius, sprendžiant pagal kramtomąjį aparato būklę - maturus (40-60 m.). Bendras kaulų svoris - 1115 g (kaukolės 80 g, liemens 35 g, rankų 55 g, kojų 110 g, neidentifikuotų fragmentų 835 g).

Palaidojimas Nr. 4. Sudegimo laipsnis 4-5. Identifikuota daug kaukolės skliauto kaulų, 3 dantų šaknys, kelių šonkaulių fragmentai, rankos kaulų - stipinkaulio galva ir žastikaulio skridinys, kojų kaulų diafizių skeveldros. Palaikai vieno asmens (moters?), kurios amžius, sprendžiant pagal epifizų būklę, adultus (20-40 m.), o ūgis galėjo būti 160-164 cm (aukštas). Bendras kaulų svoris 660 g (kaukolės 85 g, liemens 10 g, rankos 25 g, kojos 35 g, neidentifikuotų 475 g).

Palaidojimas Nr. 5 (urnoje). Sudegimo laipsnis 4. Labai fragmentiški palaikai, identifikuoti pavyko apatinio žandikaulio ir 1 pieninio danties dalis. Kaulai vaiko, kurio amžius galėjo būti 0-7 m. (infans I). Bendras kaulų svoris 10 g.

Palaidojimas Nr. 6. Labai fragmentiški 2-3 sudegimo laipsnio kaulai - neidentifikuoti fragmentai. Asmuo suaugęs (apie 20 m., sprendžiant pagal epifizų fragmentus), lytis nenustatyta). Bendras kaulų svoris 70 g.

Kaulai iš suardytų viršutinių plotų Nr. 1 ir Nr. 4 sluoksnių neidentifikuoti.

Tyrimų rezultatus reikia vertinti kaip preliminarinius - detalesnė statistinė ir demografinė analizė bus galima tik ištyrus visą senkapį. Reikia tikėtis, kad darbo rezultatai paskatina archeologus artimiau bendradarbiauti ir lauko darbų metu: literatūroje yra nuorodų, kad urnose neretai kaulai būdavo sudedami anatomine tvarka [4].

LITERATŪRA

1. Piontek J. Biologia populacji pradziejowych. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM, 1985. 260 s.
2. Strzałko J., Piontek J., Malinowski A. Możliwości identyfikacji szczątków ludzkich z grobów ciałopalnych w świetle wyników badań eksperymentalnych // Metody, wyniki i konsekwencje badań kości z grobów ciałopalnych. Poznań, 1974. S. 31-42.
3. Malinowski A. Historia i perspektywy antropologicznych badań grobów ciałopalnych // Metody, wyniki i konsekwencje badań kości z grobów ciałopalnych. Poznań, 1974. S. 7-15.
4. Henneberg M. Problem układu anatomicznego w grobach popielnicowych na przykładzie cmentarzyska ludności kultury pomorskiej w Kucharach pow. Pleszew // Metody, wyniki i konsekwencje badań kości z grobów ciałopalnych. Poznań, 1974. S. 117-123.

ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF CREMATED GRAVES FROM PAJAUTA VALLEY. KERNAVĖ

RIMANTAS JANKAUSKAS

SUMMARY

After a short discussion on the problems of the identification of cremated bones, the results of anthropological analysis are presented.

In grave No 1 bones of a child (infans II age group, 7-15, probably 7-8 years old) were identified. Grave No 2 contained remnants of an adult to mature male (30-50 years old) stature of which could be 161-165 cm, and a younger female. The bones of a mature (40-60 years old) female were found in grave No 3. In grave No 4 an adult person (20-40 years old), probably a female with the

stature of approximately 160-164 cm, had been buried. Grave No 5 (in urn) contained very fragmentary bones (total weight 10 g) belonging probably to infans I age group (0-7 years old). Very fragmentary (total weight 70 g) bones of an adult person of unknown sex were in grave No 6.

JUODONIŲ PILIAKALNIS IR GYVENVIETĖ (ROKIŠKIO RAJ.)

ELENA GRIGALAVIČIENĖ

IŽANGA

Juodonių archeologiniai paminklai - piliakalnis ir jo papėdėje esanti gyvenvietė - yra dešinėje Kamajų-Svėdasų kelio pusėje, 10-ame kilometre nuo Kamajų ir 8-ame kilometre nuo Svėdasų, šalia nedidelių Juodonių kaimo kapinaičių (1 pav.).

Piliakalnis, vadinamas Pečeniku, žinomas jau seniai. Archeologinėje literatūroje jis buvo paminėtas F. Pokrovskio sudarytame XIX a. pabaigos žinomų archeologinių paminklų žemėlapyje [1, p. 104]. Vėliau šis paminklas buvo įtrauktas į P. Tarasenkos Lietuvos archeologinių paminklų žemėlapi [2, p. 145], kur duotos bendros žinios apie jį.

Piliakalnis įrengtas kažkada buvusio ežero, vėliau pelkės, krante, išilgai jo besitęsiančios aukštumos pabaigoje. Nuo likusios kalvos dalies jis atskirtas dauba. Nuo vandens pusės piliakalnis pakilęs 19 m, iš kitų pusių - 3-4-8-17 m. Aikštelė 45x50 m dydžio, ovalios formos, pailga PR-ŠV kryptimi, aukščiausia PR - mažiausiai apsaugotoje pusėje, žemėjanti 3 metrų nuolydžiu. Viršutinė 3,5-4 m aukščio šlaito dalis labai stati, žemiau šlaitai aplink nuolaidūs.

Šiuo metu piliakalnis labai apardytas. Ypač pasikeitęs ŠV pusės šlaitas, kur nuslinkusios žemės deformavo visą viršutinę šlaito dalį. Be to, pietinėje šlaito pusėje įrengtas kelias, kuriuo mašinomis važinėjama į aikštelę. Rytiniame piliakalnio šlaite įrengti laiptai, vedą į aikštelę, o visas takas iš abiejų pusių apsodintas medžiais.

Pati aikštelė taip pat apaugusi medžiais ir krūmais, kurių šaknys plačiai pasklidusios po visą kultūrinį sluoksnį. Be to, jos viduryje yra I pasaulinio karo metu keturiasdešimties žuvusių karių du bendri kapai. Tik nedidelė aikštelės dalis, jos žemiausia vieta, yra lygi, neapaugusi medžiais ir mažiausiai suardyta. Tačiau ir čia gegužinių metų viršutinis aikštelės paviršius sutryptas ir labai kietas, o šios vietos radiniai labai sunykę.

Apie piliakalnį ir jo aplinką vietiniai gyventojai žino iš įvairių padavimų, liudijančių jų dėmesį šioms vietoms. Sakoma, kad po piliakalniu esanti karčiama, į kurią įėjimas užverstas didžiu akmeniu. Akmenis, vienas kraštas netgi dabar matyti šiaurvakariniame šlaite. Seni žmonės dar prisimena, kad pačioje aikštelėje buvusi gili duobė (šulinys), į kurią laidydavę akmenis, bet nukritusio akmens garso nesigirdėdavę. Vėliau duobę užvertę akmenimis. Tačiau vietiniai gyventojai neprisimena, kurioje vietoje buvęs šulinys, o tyrinėjimų vietoje jo pėdsakų neaptikta.

Visai šalia piliakalnio dabartinėje pelkėje yra versmė. Pasakojama, kad čia važiuojo su šešetu arkliais ponas įvažiuojo į tą versmę, kuri tuo metu buvusi didelė. Nuo to laiko ši versmė vadinama Šešiažirge.

Apie 300 metrų į V nuo piliakalnio, apsupta pelkių iškilusi kalvelė, žmonių vadinama "Valiulio kalneliu". Čia lietuvių krivaitis Valiulis kurstęs amžiną ugnį.

1949 metais piliakalnį apžiūrėjo Lietuvos istorijos instituto žvalgomoji ekspedicija [3,